

УДК [655.418.3:347.78]:82ФранкоІ.

ДОТРИМАННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ВИДАННЯ ТВОРІВ ІВАНА ФРАНКА У 30-ТИ ТОМАХ

Розглянуто деякі аспекти проблеми дотримання авторського права видавництвом «Рух» під час підготовки та видання творів Івана Франка у 30-ти томах. Дослідження проведено на основі аналізу архівних документів Центрального архіву-музею літератури і мистецтва України та Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України.

Ключові слова ● багатотомне видання, авторське право, гонорарні розрахунки.

9 березня 1916 року Іван Франко склав заповіт, передаючи авторські права своїм дітям: Петрові, Тарасові та Анні, а всю рукописну спадщину і бібліотеку просив передати Науковому Товариству імені Т. Г. Шевченка. Опікуном «малолітніх дітей» було призначено Карла Бандрівського. Його ж уповноважив письменник «о упорядкуванні [...] передовсім справ, які дотичать моїх авторських прав»¹. Свої повноваження К. Бандрівський виконував до 1 січня 1918 року², а з 15 січня 1918 року³ на законних підставах у свої права вступили діти і регламентувати відносини з видавцями творів батька намагались шляхом укладання договорів та угод.

1918 року в Києві було засновано Українську Академію наук, структурним підрозділом якої став історично-філологічний відділ. Як свідчать протоколи, вже на другому засіданні 16 січня 1919 року голова відділу Д. І. Багалій повідомив, що до Академії звернулись спадкоємці Івана Франка з пропозицією купити у них право на видання всіх творів письменника, «як наукових, так

¹ Іван Франко. Документи і матеріали 1856–1965 / Упор. І. Л. Бутич та ін. К.: Наук. думка, 1966. С. 312.

² Там само. С. 337.

³ Там само.

і белетристичних»⁴. Під час обговорення доручили акад. А. Ю. Кримському, акад. М. І. Петрову та проф. Е. К. Тимченкові розглянути це питання та прозвітувати на засіданні відділу, а згодом передати справу на вирішення спільного зібрання Академії⁵. Ми достеменно не знаємо перебігу цього діалогу, але 1919 року ухвалили рішення підготувати багатотомне видання творів Івана Франка. Розробили загальний проспект на 17 томів і сформували редакційну комісію, до складу якої входили акад. А. М. Лобода, акад. А. Ю. Кримський, М. К. Зеров та проф. Ф. О. Сушицький⁶. На реалізацію цього видавничого проекту була виділена частина коштів, про що свідчать архівні документи⁷, проте через складні політичні обставини, фінансову нестабільність та розпорошеність наукових кадрів зібрання так і не побачило світу. Гонорарні питання вирішили доволі своєрідно, розцінюючи творчість письменника як частину культурного надбання суспільства: «[...] нащадків письменника немає в Києві, отже купити у їх твори Франка неможливо. Твори кожного письменника, а особливо такого, як Франко, належать всьому народові, складаючи його національне багатство, тому [...] підвідділ пропонує виплатити нащадкам автора за твори Франка по нормам, що встановлені «Всеукрвидатом»⁸.

Аналізуючи «Збірник узаконень та розпоряджень робітничо-селянського уряду України» за 1919–1924 роки, можна дійти висновку, що на законодавчому рівні питання захисту авторського права у цей час не були врегульовані у належний спосіб. Проблема історії становлення та розвитку захисту авторського права та суміжних прав в Україні висвітлена в юридичних дослідженнях В. Дроб'язка⁹, О. Кочиної¹⁰ та ін. За визначенням О. Кочиної, 20-ті–кін. 50-х рр. ХХ ст. — це період поступового закріплення і розширення охорони авторських прав, регулювання яких відбувалось на рівні декретів і постанов Ради народних комісарів¹¹.

---

⁴ Протокол № 2 чергового засідання Першого (Історично-Філологічного) Відділу Української Академії Наук у Києві, 16 січня 1919 року // Записки Історично-Філологічного Відділу Української Академії Наук / Під ред. В. Дем'янчука. / За гол. ред. А. Кримського. Р. 1919. Кн. II–III (1920–1922). К., 1923. С. 94.

⁵ Там само.

⁶ Договори Всевидаву з авторами творів про видання їх праць. Доповідна записка редакційного підвідділу Всевидаву до Наркомосвіти УСРР про видання творів Т. Шевченка та Івана Франка (липень 1919 р.–серпень 1919 р.) (ЦДАВОВУ. Ф. 177. Оп. 1. Спр. 9. 71 арк.).

⁷ Там само.

⁸ Там само. Арк. 15 зв., 16.

⁹ Дроб'язко В. Законодавчі акти СРСР про авторське право 20-х рр. ХХ ст. // Теорія і практика інтелектуальної власності. 2018. № 2 (100). С. 5–11.

¹⁰ Кочина О. С. Історія становлення та розвитку захисту авторського права та суміжних прав // Молодий вчений. 2014. № 7 (10) липень. С. 150–153.

¹¹ Там само. С. 152.

Перші документи, що стосувались гонорарних питань, датовано 1925 роком¹². До цього часу видавництва намагались окреслити відносини з письменниками, укладаючи договори та угоди, прописуючи умови доволі детально, хоча так робили не всі. Часто твори перевидавали без відома і згоди автора чи видавництва, якому були тимчасово відчужені права на друк, при цьому не дотримуючись жодних фінансових зобов'язань. Про такий несанкціонований «піратський» друк правління приватного видавництва «Рух» скаржилось підвідділу друку: «[...] таке видавання утворює недоречний паралелізм, воно, крім цього, порушує нашу умову з авторами та їхніми спадкоємцями»¹³.

1924 року за реалізацію досить-таки амбітного і надзвичайно складного проекту багатотомного видання творів Івана Франка взявся І. Лизанівський — член правління і фактично «директор-розпорядчик» приватного видавництва «Рух», що діяло на Харківщині. Протягом 1910–1912 рр. виконував обов'язки особистого секретаря письменника в часи його хвороби, поважав свого вчителя і питання упорядкування творчості митця для нього — справа особливої ваги. Задля реалізації видавничого проекту потрібно було отримати дозвіл і доступ до архіву, оскільки вся рукописна спадщина письменника була у Львові, а видавництво — у Харкові. Відповідно, гостро постало питання і про дотримання авторського права.

Реконструювати цей діалог з нащадками, об'єктивно поглянути на деякі нюанси складного багатоаспектного видавничого процесу допомагають архівні документи, що є у Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтва України (далі ЦДАМЛМ України) та відділі рукописів Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України (далі ІЛ). Документи, що мають цінність для дослідників, умовно можна поділити на три групи: приватне листування членів правління зі спадкоємцями І. Франка, з В. Винниченком та іншими українськими письменниками; службова кореспонденція з посадовими особами, установами та організаціями та звітна документація, зокрема виписки з головної книги видавництва про розрахунки з авторами.

За дозволом на видання І. Лизанівський звернувся до вдови письменника, Ольги Франко¹⁴. Згідно з текстом листа, за 5 липня 1924 року, Ольга Франко надіслала відповідну довіреність. І. Лизанівський клопотав про виділення матеріальної допомоги для родини, і паралельно правління видавництва «Рух» ухвалило суму авторського гонорару — 100 доларів щомісячно¹⁵.

¹² Збірник узаконень та розпоряджень робітничо-селянського уряду України. 31 грудня 1925р. Відділ І. Ч. 100. П. 550. С. 1413.

¹³ ЦДАМЛМ. Ф. 577. Оп. 1. Спр. 30. Арк. 53.

¹⁴ Лист І. Лизанівського до О. Франко // Науковий вісник музею Івана Франка у Львові. Львів: Каменяр, 2003. Вип. 3. С. 334–335.

¹⁵ Там само.

Приватне, а пізніше кооперативне, видавництво «Рух» відіграло доволі-таки помітну роль у формуванні культурно-інформаційного простору періоду 20-х років ХХ століття. Саме його зусиллями побачили світ зібрання класиків української літератури В. Винниченка, О. Кобилянської, Б. Грінченка, В. Стефаника, К. Гриневичевої та ін. Проте монопольне право в організації видання та розповсюдженні всіх видів друкованих творів надавалося Всеуквидаву, а пізніше Держвидаву (далі – ДВУ)¹⁶. Великих фінансових можливостей, друкарських потужностей та розширеної мережі книготорговельних майданчиків «Рух» не мав, тому взяти участь у багатотомному виданні творів Івана Франка правління запропонувало ДВУ. Обговорення умов з метою укладання угоди тривало протягом шести місяців – з лютого по серпень 1924 року¹⁷. Проте договір так і не підписали, оскільки основною вимогою ДВУ було скорочення тиражу з 10.000 екземплярів до 5.000. Правління «Руху» на таку пропозицію не погодилось, і перший том видали власними силами¹⁸.

Довгоочікуваний том дістав схвальні відгуки серед інтелігенції. І родина письменника мала отримати перший гонорар. Утім ДВУ така діяльність «Руху» не задовольняла і, як наслідок, виникли непорозуміння. У газеті «Вісті» за 24 жовтня 1924 року¹⁹ та в газеті «Більшовик» за 31 жовтня 1924 року²⁰ з'явилися повідомлення про те, що до Держвидаву звернулися нащадки Івана Франка з пропозицією видання його творів. І. Лизанівський у листі до Ольги Франко ще 5 липня 1924 року просив надіслати до Держвидаву пояснення, що саме з «Рухом» спадкоємці уклали відповідну угоду²¹. А 25 жовтня 1924 року І. Лизанівський надіслав до ДВУ копії листів, що свідчили про право на видання: «В зв'язку з цим пересилаємо Вам: 1) Копію листа О. Франко до «Руху». 2) Виписку з листа Т. Франка до І. Лизанівського, члена правління «Руху». Як Вам відомо, «Рух» перший том творів Івана Франка вже видрукував, в скорім часі вийде другий том «Творів»²². Такі ж копії листів для надання відповідних пояснень були відправлені й уповноваженому «Руху» у справах друку у м. Києві Т. Черкаському²³.

Проте самостійно реалізовувати цей проєкт видавництво все-таки не могло. З пропозицією про укладення партнерської угоди правління звернулося до

---

¹⁶ Собрание узаконений и распоряжений рабоче-крестьянского правительства Украины. № 23. 11–31 августа 1920 г. П. 485. С. 689–690.

¹⁷ ЦДАМЛМ. Ф. 577. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 126.

¹⁸ Там само.

¹⁹ Повідомлення ДВУ // Вісті ВУЦВК. 24 жовтня 1924 р. № 243 (1236). С. 5.

²⁰ Повідомлення ДВУ // Більшовик. 31 жовтня 1924 р. № 249 (1147).

²¹ Лист І. Лизанівського до О. Франко. С. 334–335.

²² ЦДАМЛМ. Ф. 577. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 22.

²³ Там само. Арк. 268.

«Книгоспілки», ще одного потужного приватного видавництва на чолі з С. Пилипенком. Це була не перша їхня співпраця. У листі від 17 жовтня 1924 року правління погодилось на спільне багатотомне видання творів Івана Франка із застереженням, що «Рух» не укладатиме угод на цей багатотомник з іншими видавництвами²⁴.

Усі фінансові розрахунки з родиною письменника брав на себе «Рух». Деталі договору з нащадками Івана Франка про обсяг зібрання, межовий строк виходу у світ, гонорарні питання, дізнаємось з листа до Управління політосвіти від 8 лютого 1928 року²⁵. Згідно з текстом, видавничу угоду зі спадкоємцями митця було підписано 15 грудня 1926 року. Факт такого пізнього укладання письмового договору можна пояснити двома чинниками. По-перше, 27 квітня 1926 року датована доповідна записка інспектора ЛІТО відділові мистецтв УПО про заходи з відзначення пам'яті І. Франка, одним із пунктів якої – «видати через ДВУ повне зібрання його творів і окремо портрет письменника»²⁶. І наступна постанова Ради народних комісарів УРСР 18 травня 1926 року з вказівкою: «Поручить народному комиссариату просвещения принять меры к ускорению издания полного собрания сочинений Ивана Франко»²⁷. З іншого боку, 7 травня 1926 року видано розпорядження, згідно з яким особи, що мають право на отримання авторського гонорару, повинні мати посвідчення і пред'являти його на вимогу²⁸. Звісно, що порушники цієї постанови могли нести відповідальність у судовому порядку.

Видавничі договори з приватними видавництвами можна було укласти терміном на 5 р., тому термін закінчення цього проекту – 1929 рік²⁹.

Багатотомне зібрання мало бути обсягом 400 аркушів. Погоджена і сума авторського гонорару: 45 аркушів по 30 крб. (1.350 крб.) і 355 аркушів по 50 крб. (17.750 крб.). Загальна сума: 19.000 крб.³⁰

Спадкоємців письменника прикро вразив факт невеликого накладу, про що свідчить лист Тараса Франка до І. Лизанівського від 4 грудня 1926 року: «[...] Дня 27/XI одержав я від Вас чотири пакети Татових творів, разом 11 томів: I–VI, XII–XV, XX і XXI. Гадаю, що далі більше не було видано, а бракуючи числа томів будуть видрукувані пізніше згідно з планом. Дивує мене страшно мале число тиражу. Невже Велика Укр[аїн]а не хоче познайомитися з творами укр[аїнського]

²⁴ Там само. Арк. 262.

²⁵ ЦДАМЛМ. Ф. 577. Оп. 1. Спр. 43. Арк. 13.

²⁶ Іван Франко. Документи і матеріали 1856–1965. С. 349.

²⁷ Там само. С. 350.

²⁸ Збірник узаконень та розпоряджень робітничо-селянського уряду України. 7 травня 1926 р. Відділ II. П. 37 С. 237–239.

²⁹ ЦДАМЛМ. Ф. 577. Оп. 1. Спр. 43. Арк. 13.

³⁰ Там само.

класика, одного з найбільших? Сумно і боляче. Знижка з 10.000 на 5.000 і вкінці 3.000 показує, знов, що і та мала кількість творів слабо в продажі розходиться і тут Ваші здогади на жаль дуже точно сповняються. Але трудно. Такі часи, що ні у Вас, ні у нас книжка «не йде» і то ніяка: ні жидівська, ні польська, ні білоруська, ні наша. Аби був сам ґеній — люди не купують [...]»³¹.

Розповсюдження і справді було поганим, оскільки пріоритетною вважалася продукція державних видавництв. 10 квітня 1926 року Управління політосвіти, повертаючи при цьому 11 томів творів І. Франка, повідомило, що «книжки, які надсилають видавництва, переглядаються відповідними органами УПО й кращі з них ми придбаємо для комплектування сільських книгозбірень, за рахунок Держбюджету; думка про них дається в рекомендабельних каталогах. Перегляду ж, не в загальному порядку, а за окремими пропозиціями окремих видавництв не [про]водиться»³². Унаслідок такої політики держави суттєво зменшувалась частка продукції приватних видавництв у загальній масі літератури.

Продаж томів відбувався дуже мляво. У листі до Комітету в справі вшанування пам'яті Івана Франка 1926 року І. Лизанівський звертався за дозволом розповсюджувати франківську літературу в ювілейний період, зауважуючи, що «...I-ий том залишилось через 2 р. — 28 %, II-ий том — 70 %, III-ий том — 57,5 %, IV-ий том — 66,7 %, XIII-ий том через рік — 55,7 %, XII-ий том через рік — 72,8 %. Отже, коли порівняти розповсюдження томів Франка, доводиться визнати, що розповсюдження кожного тому для «Руху» триває не менше 3-х р[оків]...»³³ За таких обставин для реалізації задуму багатотомного видання творів письменника потрібні були кошти, тож правління «Руху» просило «30.000 крб. довгострокового до 3 років кредиту»³⁴.

Долаючи фінансові та побутові труднощі, що стосувались нестачі обігових коштів, тягаря податків, браку або затримки паперу потрібної якості, повторного переброшування окремих томів, невчасної підготовки накладу друкарнями та ін., все ж таки на 1 січня 1928 року було видано 23 томи творів. Проте авторський гонорар нащадкам письменника видавництво сплачувало невчасно. Як свідчить лист до Управління політосвіти, на січень 1928 року виплатили лише 3.55838 крб., борг становив 4.724 крб.³⁵ Цьому факту можна дати кілька пояснень. По-перше, суми валютних розрахунків для видавництв були лімітовані. Отож на 1928–1929 рр. «Рух» мав обмеження в сумі 4.500 крб., при тому, що на 1 квітня 1929 року авторський гонорар письменникам, що проживали

---

³¹ ЦДАМЛМ. Ф. 577. Оп. 1. Спр. 30. Арк. 43–43 зв.

³² ЦДАМЛМ. Ф. 577. Оп. 1. Спр. 20. Арк. 158.

³³ Там само. Арк. 215.

³⁴ Там само.

³⁵ ЦДАМЛМ. Ф. 577. Оп. 1. Спр. 43. Арк.13.

за кордоном і твори яких друкувало видавництво, становив 24.764 крб.³⁶ Крім того, на банківські перекази необхідно було отримати дозвіл, про що свідчить таке розпорядження: «[...] у сфері валютних операцій для Українбанку обов'язкові директиви Народного Комісаріату Фінансів УСРР»³⁷.

З 1928 року починається нескінченне листування з офіційними установами: Комітетом у справах друку при Наркомторзі УСРР, Валютним управлінням НКФ, Особливими валютними зборами при НКФ СРСР з проханням збільшити ліміт на пересилку фінансів письменникам та їхнім нащадкам, що живуть за кордоном. Нерідко відповіді затримувались або й зовсім не приходили, борги росли. Особливо нарікав на цей факт В. Винниченко. З іншого боку, за створення заборгованості іноземним авторам та порушення «валютної дисципліни» на видавництва накладалась відповідальність. Заборгованість Франкам станом на 1 березня 1928 року була 6.258 крб., а за умови друку ще 50 аркушів до жовтня — 8.758 крб.³⁸; на 15 травня 1929 року — 7701 крб.³⁹

Як свідчить виписка з рахунку видавництва «Рух» про розрахунки за багатотомник Івана Франка, всього нараховано 18.359.95 крб., виплачено — 11.177.40 крб. Борг на 2 травня 1933 року становив 7.182.55 крб.⁴⁰

Фінансове питання стало вирішальним у долі багатотомника, і видання припинилося на 30-му томі. Петро, Тарас та Анна Франки терпляче чекали гонорару. 7 червня 1931 року Петро звертався із заявою до видавництва з проханням виплатити кошти за видані твори батька за 1930 рік⁴¹.

2 лютого 1931 року І. Лизанівського було заарештовано вдруге у справі «Українського національного центру» (1930–1932) і засуджено до 6 років концтаборів, а 9 вересня 1937 року Особливою трійкою при Управлінні НКВС — до розстрілу⁴².

1933 року видавництво «Рух» припинило діяльність. Принагідно зауважимо, що у листі до ліквідаційної комісії від 22 травня 1933 року Петро Франко від імені спадкоємців Івана Франка просив «[...] застерегти всі наші права, впливаючі з договору та даліше виплачувати належний нам гонорар, а в першу чергу забезпечити дружину по письменнику Ольгу, яка проживає у Львові у хворому

³⁶ ІЛ. Ф. 171. Оп. 1. Спр. 396. Арк. 4–5.

³⁷ Збірник узаконень та розпоряджень робітничо-селянського уряду України. 23 червня 1926 р. Відділ II. П. 47. С. 272–290.

³⁸ ЦДАМЛМ. Ф. 577. Оп. 1. Спр. 43. Арк. 14.

³⁹ ІЛ. Ф. 171. Спр. 396. Арк. 23.

⁴⁰ ІЛ. Ф. 171. Спр. 441. Арк. 1–2.

⁴¹ ІЛ. Ф. 171. Спр. 432. Арк. 1.

⁴² Енциклопедія історії України: Т. 6. Ла–Мі / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: Наукова думка. 2009. С. 140.

стані, призначивши для неї $\frac{1}{4}$, а коли можливо то й $\frac{1}{2}$ усього гонорару»⁴³ і наголосив на чинності пропозиції «[...] взяти активну участь в дальшому виданні творів батька та оскільки змога прискорити рішення видання повного, в дальшу чергу академічного видання творів батька»⁴⁴.

Приватне видавництво «Рух» зробило вагомий внесок у розвиток української культури і, зокрема у популяризацію творчості Івана Франка. Долаючи труднощі та перешкоди, упорядники намагалися пропагувати кращі зразки літератури, при цьому укладаючи угоди з авторами та їхніми спадкоємцями у правовому полі. Аналіз архівних документів суттєво розширює уявлення дослідників про деякі аспекти вирішення проблеми авторського права. Тридцятитомник творів Івана Франка за редакцією І. Лизанівського та С. Пилипенка, – найповніше видання того часу і, незважаючи на недоліки, залишається яскравою сторінкою франкознавства.

* * *

Пропоновані документи стосуються видання творів Івана Франка у 30-ти томах, здійсненого протягом 1924–1929 років у Харкові зусиллями приватних видавництв «Рух» та «Книгоспілка», підготовленого до друку І. Лизанівським за загальною редакцією С. Пилипенка. Друкуються вперше зі збереженням усіх мовних особливостей. Коментарі подаємо за окремою нумерацією після тексту документів.

---

⁴³ ІЛ. Ф. 171. Спр. 433. Арк. 1.

⁴⁴ Там само.

Лист Тараса Франка до Івана Лизанівського

[Львів]¹ 4. XII. 1926 р.

Дорогий товаришу!

Дня 27/XI одержав я від Вас чотири пакети Татових творів, разом 11 томів: I–VI, XII–XV, і XX та XXI². Гадаю, що далі більше не було видано, а бракуючи числа томів будуть видрукувані пізніше згідно з планом. Дивує мене страшно мале число тиражу. Невже Велика Укр[аїн]а не хоче познайомитися з творами укр[аїнського] класика, одного з найбільших? Сумно і боляче. Знижка з 10.000 на 5.000 і вкінці 3.000³ показує, знов, що і та мала кількість творів слабо в продажі розходиться і тут ваші здогади на жаль дуже точно сповняються. Але трудно. Такі часи, що ні у Вас ні у нас книжка «не йде» і то ніяка: ні жидівська, ні польська, ні білоруська ні наша. Аби був сам ґеній — люди не купують. А наш чоловік як заприся, то гірше осла. Напишіть щось! Здоровлю сердечно.

4. XII. 1926 р.

Тарас Франко.

*Друкується вперше за автографом: ЦДАМЛМ України. Ф. 577. Оп. 1. Спр. 30.
Арк. 43–43 зв.*

Заява Петра Франка до кооперативного видавництва «Рух»

Харків, 7. VI. 1931 р.

До Кооп[еративного] видавництва «Рух» у Харкові

Прошу виплатити належний підписаному гонорар за видані Вами твори по-к[і]йного] батька І. Франка після розрахунку за 1930 р. В прилозі⁴⁵ відпис повновласти сестри Анни Франко Ключко.

Харків. 7. VI. 1931 р.

П. І. Франко.

Друкується вперше за автографом: ІЛ. Ф. 171. Спр. 432. Арк. 1.

---

⁴⁵ Додатку.

Доручення Анни Франко-Ключко

с. Довге, 11 квітня 1930 р.

Повноважність⁴⁶

Цім уповажнено мого брата Петра Франка, професора гімназії в Коломиї заступати мої спадкові інтереси а власне авторське право, в виданню творів мого пок[ійного] Батька Др. Івана Франка, в Харкові на Україні а робити старання в дозвіл на вивіз належного гонорару в сумі трьох тисяч (3000 дол.) американських доларів⁴.

За для того вважаю особисту інтервенцію⁴⁷ мого брата Петра Франка в видавництві «Рух» в Харкові за конечну⁴⁸.

В Довгім, дня 11 квітня 1930 р.

Анна Ключко Род. Франко.

Друкується вперше за автографом: ІЛ. Ф. 171. Спр. 432. Арк. 2.

Заява Петра Франка

Харків, дня 22. V. 1933 р.

Холодна Гора, пров. Петрашевського 8.

До Ліквідаційної комісії по справам Видавничої Кооперативи
«Рух» у Харкові, вул. 1-го Травня 10

Видавнича Кооператива «Рух» видала і видає дальше твори пок[ійного] письменника І. Франка на основі окремого договору з наслідниками, а іменно синами Трасом і підписаним та донькою Анною. Задля цього, що вид[авнича] кооп[ератива] «Рух» ліквідується, прошу від свого імені і від імені брата і сестри, які під цю пору перебувають за кордоном⁵ застерегти всі наші права, впливаючі з договору та дальше виплачувати належний нам гонорар, а в першу чергу забезпечити дружину по письменнику Ольгу, яка проживає у Львові у хворому стані, призначивши для неї $\frac{1}{4}$ (а коли можливо то й $\frac{1}{2}$ усього гонорару). Для матері прошу конче в можливо найкоротшому часі переказати якусь суму, бо положення матері ду[же] [с]крутне.

---

⁴⁶ Повноваження.

⁴⁷ Втручання.

⁴⁸ Необхідну.

При цій нагоді повторюю ще раз своє попереднє пропозиція взяти активну участь в дальшому виданні творів батька та о скільки змога прискорити рішення видання повного, в дальшу чергу академічного видання творів Батька».

Харків, дня 22. V. 1933р.

Холодна Гора, пров. Петрашевського 8.

П. І. Франко.

Друкується вперше за авторизованим машинописом: ІЛ. Ф. 171. Спр. 433. Арк. 1.

КОМЕНТАРІ

- ¹ Місце написання листа встановлено за поштовим штемпелем. Упродовж 1922–1929 років Тарас Франко, другий син Івана Франка, викладав грецьку і латинську мови у Львівській академічній гімназії.
- ² Календар виходу у світ окремих томів тридцятитомного видання творів Івана Франка можемо реконструювати на підставі офіційного листування між співробітниками видавництва «Рух», за видавничими планами, відомостями, звітами про заплановані і видані книжки – архівними документами, що зберігаються у ЦДАМЛМ. У листі до І. Лизанівського від 26 вересня 1924 року уповноважений видавництва «Рух» у справах друку на Правобережжі Т. Черкаський повідомляв: «У Києві велике зацікавлення, чи вийшов Франко. А Ви цього не пишете. Прошу, як лиш вийде з друку І том, зараз вишліть мені зразки поштою» (ЦДАМЛМ. Ф. 577. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 200). Отже, на кінець вересня 1924 року друк видання ще не розпочався. А у відомості про одержані книжки у вересні–жовтні 1924 року є інформація про те, що 3000 екземплярів І тому побачили світ (*Там само*. Арк. 252). «Рух» почав видавати тридцятитомник власним коштом, і видання вимагало значних фінансових витрат. Очевидно, це була частина накладу, яка вийшла наприкінці вересня–на початку жовтня 1924 року. На такий висновок наштовхує лист І. Лизанівського до Т. Черкаського від 25 жовтня 1924 року: «[...] просимо якнайскоріше розрахуватися за здані їй «Книгоспілці» – Т. Г.] примірники І тому. 3000 примірників, які ми поки що [підкреслення наше – Т. Г.] випустили з друкарні, вже розійшлися» (*Там само*. – Арк. 268). За даними М. Мороза, І том було надруковано у кількості 10.000 екземплярів. Пізніше приватні видавництва «Рух» та «Книгоспілка» уклали угоду на спільне видання тридцятитомника. Реєстр книжок, одержаних в лютому 1925 року, датований 5 березня 1925 року, дає інформацію про вихід ІІ тому (*Там само*. Спр. 11. Арк. 77). У фондах зберігається кілька варіантів видавничих планів за період 1925–1926 років. Згідно з одним з них т. 3 було заплановано на травень 1925 року, на червень – томи ХХ, ХХІ; т. IV – на липень, т. V – на серпень, ХІІ та ХІІІ томи – на вересень (*Там само*. Арк. 155). Вихід третього тому відбувся згідно з планом, що підтверджує службовий лист І. Лизанівського до Укрбюро радпартвидавництва, в якому том фігурує серед книжок, виданих видавництвом у квітні–травні 1925 року (*Там само*. Арк. 198). Друк ІV тому затримався. У листі від 16 вересня 1925 року до Т. Черкаського І. Лизанівський писав: «На днях виходить Плевако і Франко Т. IV» (*Там само*. Арк. 204). Отже, том IV було видано не у липні, як планувалось, а у вересні. Це підтверджує і перелік книжок, виданих за серпень–вересень 1925 року, датований 9 жовтня 1925 року (*Там само*. Спр. 20. Арк. 247). Заплановані томи V, ХІІ та ХІІІ, очевидно, вийшли згідно з планом. У листі-зверненні до Комітету в справі вшанування пам'яті Івана Франка 21 травня 1926 року. І. Лизанівський повідомляв: «[...] «Рух» випустив

дотепер 8 томів і 2 томи вийдуть до дня 28-го травня» (*Там само*. Спр. 20. Арк. 215). Згідно з ще одним видавничим планом на I півріччя 1925/1926 роки (*Там само*. Арк. 5–6), крім зазначених, ще було заплановано вихід томів VI, VII та XXII. Проте, згідно з листом Тараса Франка, до грудня 1926 року вийшли друком томи I, II, III, IV, V, VI, XII, XIII, XIV, XV, XX і XXI. Черговість виходу томів могла бути змінена, оскільки друкувались примірники різних серій. Томи I, II, III, IV, V, VI присвячені малій прозі письменника; томи XII–XV – повістям (у томі XII надруковано «Борислав сміється», XIII – «Захар Беркут», XIV – «Основни суспільності», XV – «Для домашнього вогнища»), а томи XX і XXI – поезії (у XX і XXI томах представлено збірку «З вершин і низин», видано у форматі однієї книги). Надалі, зважаючи на фінансові та побутові труднощі, терміни виходу томів у світ зазнавали змін.

- ³ Йдеться про зменшення тиражу. За даними М. Мороза, т. 1 було видано в кількості 10.000 примірників, томи 2-й та 30-й – 5.000, т. 2–29 – 3.000 примірників.
- ⁴ Для валютних операцій необхідно було отримати дозвіл Народного Комісаріату фінансів УСРР.
- ⁵ Протягом 1929–1939 років Тарас Франко учителював у м. Ряшеві (Польща). Анна Франко-Ключко (1892–1988) упродовж 1930-х років (до 1939 року) жила у с. Довге Іршавського району Закарпатської області (тоді – Чехословацька республіка).

Tetiana HOLIAK

THE COPYRIGHT LAW OBSERVANCE DURING THE PREPARATION TO THE PUBLICATION OF THIRTY-VOLUME IVAN FRANKO'S WORKS EDITION.

Some aspects of the copyright law observance by publishing house «Ruch» during the preparation and publication of thirty-volume Ivan Franko's works edition are investigated. The research was conducted on the basis of archival documents analysis. Mentioned documents are stored in the Central Archive-Museum of the Literature and Art of Ukraine and the Shevchenko Institute of the Literature of the NAS of Ukraine.

Key words: multi volume publication, copyright, salary calculations.